

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КЛІЄНТІВ АУДИТОРАМИ (АУДИТОРСЬКИМИ ФІРМАМИ) У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Бондар М.І.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку підприємницької діяльності,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

Бондар Т.А.,

*к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

- А** Обґрунтовано необхідність здійснення ідентифікації клієнтів аудиторами та аудиторськими фірмами, встановлено ознаки класифікації таких клієнтів з урахуванням критеріїв ризику виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Розроблено методичні підходи до ідентифікації таких клієнтів на основі оцінки рівня ризиків (небезпеки). Доведено необхідність виконання правил внутрішнього фінансового моніторингу щодо виявлення фінансових операцій, які мають сумнівний характер.
- Б** Ідентифікація клієнтів, оцінка ризиків, управління ризиками, ризик відмивання коштів, ризик ідентифікації клієнта, політика «знай свого клієнта», внутрішній фінансовий моніторинг.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ КЛИЕНТОВ АУДИТОРОМ (АУДИТОРСКОЙ ФИРМОЙ) В ПРОЦЕССЕ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА

Бондарь Н.И.,

*д.э.н., профессор, заведующий кафедрой учета предпринимательской деятельности,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»*

Бондарь Т.А.,

к.э.н., доцент кафедры бухгалтерского учета, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

- А** Обоснована необходимость осуществления идентификации клиентов аудитором и аудиторскими фирмами, определены признаки классификации таких клиентов с учетом критериев риска выявления фактов легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем, или финансирования терроризма. Разработаны методические подходы к идентификации таких клиентов на основе оценки уровня рисков (опасностей). Доказана необходимость выполнения правил внутреннего финансового мониторинга по выявлению финансовых операций, имеющих сомнительный характер.
- Б** Идентификация клиентов, оценка рисков, управление рисками, риск отмывания средств, риск идентификации клиента, политика «знай своего клиента», внутренний финансовый мониторинг.

CUSTOMER IDENTIFICATION BY AUDITORS (AUDIT FIRMS) IN THE COURSE OF FINANCIAL MONITORING

Bondar M.I.,

Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Accounting of Business Activities, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

Bondar T.A.,

Ph.D. in Economics, Associate Professor of Department of Accounting, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

- A** The need for customer identification by auditors and audit firms is proved, the classification features of such customers are established according to risk criteria on detection of money legalization (laundering) and terrorist financing. Methodical approaches to identify such clients are developed based on assessment of the risks (hazards) level. The necessity to comply with the rules of internal financial monitoring is validated in order to identify financial transactions that are questionable in nature.
- B** Client identification, risk assessment, risk management, money laundering risk, the risk of client identification, «know your client» policy, internal financial monitoring.

Постановка проблеми

Аудиторська практика передбачає вивчення господарської діяльності клієнтів на предмет наявності операцій з відмивання злочинних доходів. З метою покращення ефективності використання робочого часу аудитора необхідно застосовувати

процедури оцінки ризиків щодо наявності фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Забезпечити оцінювання рівня таких небезпек можливо лише на основі науково-обґрунтованих

підходів щодо визначення системи критеріїв і ознак, що дають можливість ідентифікувати клієнтів, які здійснювали господарські операції з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Не менш важливим чинником з виявлення фактів щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, є оцінки системи внутрішньогосподарського контролю клієнта на предмет здійснення відповідних заходів, які спрямовані на зменшення або усунення вказаних ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню проблем з ідентифікації клієнтів аудиторів і аудиторських фірм на основі критеріїв оцінки ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансування тероризму, а також порядку виявлення операцій, які підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, присвячені роботи О.І. Барановського [1], Р.М. Вороніної [2], Є.В. Гарнаги [3], А.Г. Загороднього [7], Ю.Ю. Кочинева [9], А.В. Мамишева [12], І.Ю. Чумакової [20] та інших.

Основний зміст вказаних публікацій присвячений проблемам виявлення фактів шахрайства та зловживань щодо відмивання грошових коштів. Проте питання ідентифікації клієнтів аудитора (аудиторської фірми), що потребують поглибленого фінансового моніторингу з виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, є недостатньо дослідженими і потребують системного аналізу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні порядку здійснення ідентифікації клієнтів аудиторами й аудиторськими фірмами з урахуванням критеріїв ризику щодо виявлення фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Виклад основного матеріалу

З 2010 року згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 р. № 249-IV [8] (далі – Закон № 249-IV), до кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) включені представники не тільки фінансових установ і професій, а й нотаріуси, адвокати, аудиторські фірми, фізичні особи – підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (за

винятком осіб, які надають послуги у рамках трудових правовідносин), якщо вони беруть участь у здійсненні правочину щодо купівлі-продажу нерухомості, управління активами клієнта, управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах, створення юридичних осіб та залучення коштів для цього, забезпечення діяльності юридичних осіб та управління ними, а також купівлі-продажу юридичних осіб.

Статтею 6 Закону № 249-IV визначені завдання, обов'язки та права аудиторів і аудиторських фірм як СПФМ. Міністерством фінансів розроблено і затверджено низку нормативних документів, які уточнюють дії вказаних суб'єктів щодо здійснення ними первинного фінансового моніторингу [10, 11, 15–17 та інші].

Вищезгадані законодавчі та нормативно-правові документи засвідчують, що основними робочими положеннями для аудиторів та аудиторських фірм під час здійснення аудиторської діяльності є проведення ідентифікації клієнтів, їх класифікації з урахуванням критеріїв ризику та вивчення їхньої господарської діяльності на предмет наявності операцій, які викликають підозри щодо відмивання злочинних доходів, причому обсяг такої роботи залежить від виявлення та оцінювання ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Іншими словами, аудитор, застосовуючи підхід, заснований на оцінці ризиків, має своєчасно виявити ризики (небезпеки), які загрожують ефективній діяльності і призводять до втрат, оцінити рівень цих небезпек за допомогою визначеної системи критеріїв і ознак, а також здійснити відповідні заходи, спрямовані на їх зменшення або усунення.

В основу підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, покладений комплекс заходів зі створення ефективної структури контролю для управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, які можуть бути виявлені.

Управління ризиками – це процес, пов'язаний із визначенням наявності ризиків, здійсненням їхньої оцінки, розробкою стратегії управління ними та зменшенням виявлених ризиків.

Відповідно до ст. 1 Закону № 249-IV, *управління ризиками* – це заходи, які здійснюються СПФМ, з визначення, оцінки, моніторингу, контролю ризиків, що спрямовані на їх зменшення до прийняттого рівня.

Аналогічне твердження містять і Пояснювальні записки до Рекомендацій FATF: «При застосуванні підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків,

фінансові установи й визначені нефінансові установи та професії повинні мати процедури виявлення, оцінки, моніторингу, управління та зниження ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму...» [13]. Схоже твердження містить і посібник FATF: «...процес управління ризиком для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму... включає визнання існування ризику, застосування оцінки ризику та розробку стратегій для управління та зменшення ідентифікованих ризиків» [18].

Аналіз згаданих вище документів свідчить, що процес управління ризиками поділяється на певні етапи, які мають приблизно однакове змістовне навантаження, проте відрізняються певними нюансами. Так, на першому етапі управління ризиками необхідно визначити, виявити чи визнати існування ризику (вважаємо, що певна неточність перерахованих термінів спричинена перш за все недоліками перекладу міжнародних документів). Другий етап включає оцінку ризику, а третій – моніторинг та контроль, що забезпечують зниження ризику (рис. 1).

Відповідно до міжнародних актів, аудитори (аудиторські фірми) мають забезпечувати у своїй діяльності управління ризиками легалізації злочинних доходів. Разом з тим в Україні процес управління ризиками позиціонується як необов'язковий до виконання: останній абзац п. 2 Наказу Держмоніторингу № 4126 [14] та ч. 6 ст. 6 Закону № 249-IV [8] вказують, що аудитори та аудиторські фірми можуть не здійснювати у своїй діяльності управління ризиками щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Однак, якщо проаналізувати процес управління ризиками, виокремивши його складові (див. рис. 1), та вимоги законодавства України, стає зрозуміло, що аудитори (аудиторські фірми) повинні

забезпечити у своїй діяльності всі етапи управління ризиками легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, що стосується операцій клієнтів, яким надаються аудиторські послуги, враховуючи профільні законодавчі акти, які регламентують аудиторську діяльність та праці вчених – економістів у галузі бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту.

Ефективно впроваджений процес управління ризиками для визначення рівня (ступеня) потенційних ризиків відмивання коштів, пов'язаних з клієнтами та операціями, дає можливість аудитору (аудиторській фірмі) зосередити свою увагу на тих клієнтах та операціях, які потенційно становлять найбільший ризик відмивання коштів.

Виявлення ризиків аудитором (аудиторською фірмою) розпочинається з моменту встановлення ділових відносин із замовником аудиторських послуг. Запровадження оцінки ризику базується на визначенні ознак розпізнавання ризику, яке тісно пов'язане з клієнтами та їхніми операціями. Першочерговим завданням мінімізації ризику відмивання коштів або фінансування тероризму, для аудитора чи аудиторської фірми має бути ідентифікація клієнта.

Третя директива ЄС вимагає від СПФМ (аудиторів чи аудиторських фірм) здійснювати ідентифікацію своїх клієнтів із застосуванням ризикорієнтованого підходу, тобто дотримуватися умов належної обачності щодо клієнтів на підставі визначення вузьких місць, які можуть характеризувати високий рівень ризику відмивання коштів та фінансування тероризму [5]. Такий підхід дає змогу відповідним фахівцям і компаніям зосередити свою увагу на тих клієнтах, які є найбільш схильними до ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму. При цьому ризик ідентифікації клієнта може оцінюватися аудитором (аудиторською фірмою) на підставі різних чинників: рівня доходів,

Рис. 1. Процес управління ризиками легалізації (відмивання) доходів або фінансування тероризму, аудиторами та аудиторськими фірмами

роду занять, виду діяльності, країни (для нерезидентів), наявності негативної інформації у відкритих джерелах, достовірності інформації, що повідомляється клієнтом, тощо. При цьому, з одного боку, враховується рівень ризику (тобто в результаті – вірогідність арешту й конфіскації активів клієнта, втрати репутації тощо); з іншого боку – доходи від обслуговування клієнтів.

У більшості країн ЄС національне законодавство в цілому дає можливість фахівцям визначати належну обачність щодо клієнта на підставі ризик-орієнтованого підходу. Винятком є лише Ірландія, Мальта, Португалія, Франція, Чехія і Швеція. Ризик-орієнтований підхід застосовується в країнах ЄС для ідентифікації компаній (Іспанія, Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Словаччина), власників компаній (Іспанія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Словаччина, Фінляндія, Швейцарія), а також останньої особи – бенефіціара, за потреби (Іспанія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Польща, Словаччина, Фінляндія, Швейцарія) [6].

Ідентифікація клієнта є ключовою ланкою у загальній політиці «знай свого клієнта», або KYC («*know your customer*») (рис. 2) [21].

Досить широко ця політика застосовується у практиці своєї діяльності фінансовими установами, проте використання її основних принципів аудитором та аудиторськими фірмами дасть змогу створити додатковий захист надійності компанії, уникнути ризиків відмивання грошових коштів, ризиків втрати репутації, юридичного й операційного ризиків.

Політику «знай свого клієнта» можна розшифрувати так:

«Знай» – необхідно знати реальну ідентифікацію особи та бенефіціарних власників рахунку, постійну адресу та адресу реєстрації походження коштів, вид діяльності клієнта;

«Свого» – доступ до інформації повинні мати керівництво компанії, працівники відділу фінансового моніторингу;

«Клієнта» – особу, яка встановлює ділові відносини або здійснює потенційно підозрілу фінансову операцію [2].

Здійснення ідентифікації клієнта визначено першим пунктом серед заходів належної перевірки клієнта Рекомендації FATF № 10. Згідно з Пояснювальною запискою до Рекомендації FATF № 10, до видів інформації, яка зазвичай може знадобитись для виконання ідентифікації клієнта, належать:

а) назва, правова форма і доказ існування – ідентифікація може здійснюватися шляхом перевірки, наприклад, свідоцтва про реєстрацію юридичної особи, свідоцтва про правовий статус та фінансовий стан юридичної особи, угоди про партнерство засновників, довіреності або іншої документації від надійного незалежного джерела, що підтверджує назву, форму й поточне існування клієнта;

б) повноваження, які регулюють і зобов'язують юридичну особу або організацію (наприклад, меморандум і статут компанії), а також імена осіб, які обіймають відповідну керівну посаду в юридичній особі або організації (наприклад, директорів компанії, довіреної особи);

в) адреса зареєстрованого офісу та, якщо відрізняється, основне місце здійснення професійної діяльності.

У Листі Мінфіну Російської Федерації від 02.10.2013 р. № 07-02-05/40858 [10], який адресований керівникам аудиторських організацій та індивідуальним аудиторам, вказано, що для ідентифікації особи необхідно встановити такі дані:

- для фізичної особи – ім'я, прізвище, по батькові, громадянство, реквізити документа, який засвідчує особу, дані міграційної картки, а також реквізити документа, який підтверджує право

Рис. 2. Ключові елементи політики «знай свого клієнта»

іноземного громадянина або особи без громадянства на перебування (проживання) у Російській Федерації, адреса місця проживання (реєстрації) або перебування, ідентифікаційний номер платника податків (за наявності);

- для юридичних осіб – найменування, ідентифікаційний номер платника податків або код іноземної організації, державний реєстраційний номер, місце державної реєстрації та адреса місцезнаходження.

Ідентифікація клієнта також містить такі заходи:

- визначення приналежності клієнта до іноземних публічних посадових осіб (лише щодо фізичних осіб);
- виявлення юридичних та фізичних осіб, які мають відповідну реєстрацію, місце проживання або місцеперебування у державі (на території), яка не виконує Рекомендації FATF (список таких держав затверджений наказом Федеральної служби фінансового моніторингу Російської Федерації від 10.11.2011 р. № 361), або які мають рахунки в банках, зареєстрованих на вказаних територіях;
- оцінка і присвоєння клієнту рівня ризику здійснення клієнтом операцій з метою легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;
- оновлення даних, одержаних у результаті ідентифікації клієнтів організацій, встановлення та ідентифікація вигодонабувачів.

Вказана вище інформація свідчить про те, що рекомендації на користь аудиторів Російської Федерації не мають протиріч з Рекомендаціями FATF, а певною мірою навіть їх розширюють і уточнюють.

Для визначення дій щодо ідентифікації клієнтів для аудиторів та аудиторських фірм України слід керуватися не лише Рекомендаціями FATF, а й уже затвердженими законодавчими та нормативними документами у галузі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Процедура ідентифікації клієнтів аудиторами та аудиторськими фірмами передбачена, зокрема, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 28.11.2002 р. № 249-IV, Наказом Мінфіну України «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України» від 22.03.2011 р. № 392.

Ідентифікація клієнта – це, передусім, встановлення відомостей та інформації, яка характеризує

клієнта як учасника фінансових операцій. Разом з тим здійснення ідентифікації – це не тільки обов'язок, а ще й захід з виявлення операцій, які підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Адже, здійснивши ідентифікацію та оцінивши всі можливі критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, аудитор (аудиторська фірма) виявляє, чи є певна операція такою, що підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу.

Ст. 6 Закону № 249-IV свідчить, що СПФМ повинен здійснювати ідентифікацію та вивчення клієнта. Ст. 9 Закону № 249-IV має назву: «Ідентифікація клієнтів, які проводять фінансові операції, та вивчення їх фінансової діяльності». За текстом цієї статті закону вказуються формулювання щодо вивчення змісту діяльності та фінансового стану. По суті аудитор (аудиторська фірма) має здійснити:

- ідентифікацію вищезазначених осіб;
- з'ясування інформації про їхню ділову репутацію, фінансовий стан, мету, обсяг та період здійснюваних ним фінансових операцій тощо.

Перелік даних, які необхідно встановити під час ідентифікації, наведено у частинах 11–12 ст. 9 Закону № 249-IV. Відповідно до вказаних частин, ідентифікації підлягають фізичні та юридичні особи, зокрема резиденти і нерезиденти. Разом з тим при здійсненні ідентифікації клієнта аудитор (аудиторські фірми) як СПФМ мають встановлювати відомості про власників істотної участі та відомості про контролерів юридичної особи.

Відповідно до п. 23 ст. 1 Закону № 249-IV, «істотна (суттєва) участь – це пряме або опосередковане володіння часткою у розмірі десять і більше відсотків статутного капіталу, десять і більше відсотків акцій або прав голосу в юридичній особі, прямий або опосередкований вплив на неї».

Отже, при здійсненні ідентифікації юридичної особи (клієнта) аудитор (аудиторська фірма) з'ясовує відомості про фізичних осіб, які:

- володіють десятьма і більше відсотками статутного капіталу клієнта;
- мають прямий вплив на діяльність клієнта;
- мають опосередкований вплив на юридичну особу.

Враховуючи викладене, аудитору (аудиторській фірмі) рекомендується діяти таким чином (див. рис. 3).

Відповідно до ст. 57 Господарського кодексу України [4], відомості про власників істотної (суттєвої) участі (засновників) суб'єкта господарювання та порядок спільної діяльності щодо його утворення містяться в установчих документах: рішенні про утворення або засновницькому

договорі, а також у статуті (положенні) суб'єкта господарювання.

Частиною 14 ст. 9 Закону № 249-IV допускається проведення спрощеної ідентифікації, яка здійснюється у випадках:

- встановлення ділових відносин або проведення фінансової операції, якщо клієнтом є орган державної влади;
- підприємство, що повністю перебуває у державній власності, міжнародна установа чи організація, членом яких є Україна відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість котрих надана Верховною Радою;
- проведення фінансової операції на організованому ринку цінних паперів.

Згідно із ч. 15 ст. 9, якщо клієнт (особа) діє як представник іншої особи чи в інтересах іншої особи, або якщо в СПФМ виникає сумнів стосовно того, що особа виступає від власного імені або вигодоодержувачем є інша особа, СПФМ зобов'язаний згідно з вимогами цієї статті та положеннями інших законів, що регулюють процедуру ідентифікації, ідентифікувати також особу, від імені або за дорученням чи в інтересах якої проводиться фінансова операція або яка є вигодоодержувачем.

У свою чергу, якщо особа діє як представник іншої особи, СПФМ повинен перевірити також наявність у цієї особи відповідних повноважень (ч. 16 ст. 9 Закону № 249-IV).

Аудитори (аудиторські фірми) як СПФМ, збираючи інформацію про своїх клієнтів, можуть використовувати різні відкриті джерела інформації. Наприклад, сайт <http://www.world-check.com/>, на якому розміщені реєстраційні дані політичних

діячів. Ця інформаційна база створена на основі 140 000 відкритих джерел та оновлюється щоденно; вона ідентифікує фізичних та юридичних осіб понад 230 країн та регіонів, а також відслідковує напрями діяльності компаній та збирає інформацію про їх зв'язки з іншими організаціями та фізичними особами. Крім того, база містить посилання на публікації у ЗМІ стосовно осіб, щодо яких проводиться пошук на сайті або за назвою, або за номером паспорта. Використання інформаційної бази *World Check* та інших інформаційних джерел сприяє ефективнішому застосуванню принципу «знай свого клієнта» та належній перевірці клієнтів.

Ідентифікація клієнта не обов'язкова під час:

- проведення фінансової операції особами, які раніше були ідентифіковані;
- укладення правочинів між банками, зареєстрованими в Україні.

Таким чином, підсумовуючи сказане вище, зрозуміло, що:

- аудитор (аудиторська фірма) надає аудиторські послуги лише після здійснення ідентифікації особи клієнта та вжиття заходів відповідно до законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;
- проведення ідентифікації та вивчення фінансової діяльності клієнта здійснюється відповідальним працівником або іншими працівниками аудиторської фірми (або відокремленого підрозділу), уповноваженими керівником фірми (відокремленого підрозділу).

ЗАСНОВНИКИ	Дії аудитора
Фізичні особи	• з'ясування відомостей (ідентифікація) про фізичних осіб, які володіють десятьма та більше відсотками статутного капіталу
Одна або кілька юридичних осіб, які володіють десятьма і більше відсотками статутного капіталу	• ідентифікація фізичних осіб, які є контролерами юридичних осіб – засновників клієнта, тобто прямо або опосередковано, самостійно чи спільно з близькими родичами володіють часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 та більше відсотків статутного капіталу або голосів юридичної особи
Юридична особа (особи), яка володіє десятьма та більше відсотками статутного капіталу (засновник першого рівня), і засновником цієї юридичної особи (осіб) є юридична особа, що володіє 50-ма та більше відсотками статутного капіталу засновників першого рівня (засновники другого рівня)	• ідентифікація фізичних осіб, які є контролерами засновників другого рівня, і т. д.

Рис. 3. Дії аудитора під час ідентифікації власників істотної участі та контролерів юридичної особи

Аудитори, які провадять свою діяльність одноособово, без створення юридичної особи, здійснюють ідентифікацію та вивчення фінансової діяльності клієнта безпосередньо.

Аудитор (аудиторська фірма) як спеціально визначений СПФМ, здійснюючи **ідентифікацію клієнта – юридичної особи**, на підставі відповідних документів має встановити такі дані:

- *для резидентів* – повне найменування, місце знаходження юридичної особи, відомості про органи управління та їх склад, дані, що ідентифікують осіб, які мають право розпоряджатися рахунками і майном; відомості про власників істотної (суттєвої) участі в юридичній особі; відомості про контролерів юридичної особи; ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України, реквізити банку, в якому відкрито рахунок, та номер банківського рахунку.
- *для нерезидентів* – повне найменування, місце знаходження та реквізити банку, в якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку. Для підтвердження даних аудитору (аудиторській фірмі) надається також копія легалізованого витягу торговельного, банківського чи судового реєстру або засвідчене нотаріально реєстраційне посвідчення уповноваженого органу іноземної держави про реєстрацію відповідної юридичної особи.

Під час вивчення установчих документів та документів, що підтверджують державну реєстрацію юридичної особи, слід приділяти особливу увагу: правильності їх оформлення (враховуючи всі зареєстровані зміни); видам діяльності та операціям, які проводить клієнт; складу засновників юридичної особи та пов'язаних з нею осіб; структурі органів управління юридичної особи та їх повноваженням; розміру зареєстрованого та сплаченого статутного капіталу; оформленню первинних облікових документів та реєстрів бухгалтерського обліку.

Для ідентифікації і вживання заходів, передбачених законодавством для підтвердження особи клієнта – юридичної особи та для забезпечення спроможності аудитора (аудиторської фірми) виконувати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення, у тому числі щодо виявлення фінансових операцій, які мають сумнівний характер, в аудитора (аудиторської фірми) є право витребувати передбачену законодавством інформацію, котра стосується ідентифікації цієї особи та її керівників, у органів державної влади, які здійснюють нагляд

та/або контроль за діяльністю цієї юридичної особи, банків, інших юридичних осіб, а також здійснювати передбачені законодавством заходи щодо збору такої інформації з інших джерел. При цьому він має право звернутися до державних органів із запитом для отримання інформації. Згідно з п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державними органами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію клієнта» від 25.08.2010 р. № 746 [19], інформацію про ідентифікацію клієнта надають такому суб'єкту наступні державні органи: Державна реєстраційна служба, територіальні органи Міністерства доходів та зборів, а також органи внутрішніх справ.

Аудитор (аудиторська фірма) як спеціально визначений СПФМ, здійснюючи **ідентифікацію клієнта – фізичної особи**, на підставі відповідних документів має встановити такі дані:

Для резидентів:

- *фізичної особи* – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія та номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, місце проживання або місцеперебування фізичної особи, реєстраційний номер облікової картки платника податків за даними Державного реєстру фізичних осіб – платників податків або серія та номер паспорта, в якому проставлено відмітку органів державної податкової служби про відмову від одержання такого номера;
- *для фізичної особи – підприємця* – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія і номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дату видачі та орган, що його видав, місце проживання або місцеперебування фізичної особи – підприємця, реквізити банку, в якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку (за наявності);

Для нерезидентів – прізвище, ім'я, по батькові (у разі його наявності), дата народження, серія та номер паспорта (або іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, громадянство, місце проживання або тимчасового перебування.

Для ідентифікації клієнта – фізичної особи та вжиття заходів, передбачених законодавством для підтвердження його особи, аудитор (аудиторська фірма) має право вимагати інформацію про нього в органів державної влади (Державній реєстраційній службі, територіальних органах Міністерства доходів і зборів та органах внутрішніх справ),

банків, інших юридичних осіб, а також здійснювати передбачені законодавством заходи щодо збору такої інформації про цю особу, яка є необхідною для виконання правил внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення, у тому числі щодо виявлення фінансових операцій, котрі мають сумнівний характер.

У разі виникнення сумніву щодо достовірності відомостей або документів, наданих клієнтом, аудитор (аудиторська фірма) вживає заходів щодо перевірки наданих клієнтом відомостей і документів.

Згідно з абз. 1 п. 4.4 розділу IV Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 22.03.2011 р. № 392, ідентифікація клієнтів, які проводять фінансові операції, здійснюється на підставі офіційних документів або їх копій, що засвідчені нотаріально або підприємством (установою, організацією), яке їх видало. Документи, на підставі яких здійснюється ідентифікація осіб, що є учасниками фінансових операцій, мають бути чинними на дату їх подання та містити всю необхідну для здійснення ідентифікації інформацію. Якщо документи, на основі яких проводилася ідентифікація, зазнали змін або закінчилися строк їх дії, під час здійснення клієнтом чергової фінансової операції проводиться повторна ідентифікація.

Незасвідчені копії документів, документи, отримані електронною поштою або за допомогою факсимільного зв'язку, не можуть прийматися аудитором (аудиторськими фірмами) для проведення ідентифікації.

Документи щодо ідентифікації клієнтів, а також усі документи, які стосуються ділових відносин з клієнтом, зберігаються аудитором (аудиторською фірмою) не менше п'яти років після завершення ділових відносин з клієнтом.

Здійснюючи ідентифікацію клієнта, аудитор (аудиторська фірма) має з'ясувати інформацію про діяльність клієнта, а саме відомості щодо:

- ділової репутації;
- фінансового стану;
- періоду діяльності та обсягу ділової активності;
- регулярності здійснення операцій, їхньої природи та рівня;
- здійснення клієнтом заходів з метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Під *діловою репутацією* розуміється інформація про особу, яка дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності, порядність особи та відповідність її діяльності вимогам закону. Збір інформації про ділову репутацію особи включає в себе аналіз інформації з відкритих джерел (засоби масової інформації, Інтернет), інформації від ділових партнерів свого клієнта тощо.

Отримана інформація про клієнта має за мету сформулювати в аудитора (аудиторської фірми) переконання в тому, що він має достовірну інформацію про клієнта.

Після здійснення ідентифікації клієнта аудитори (аудиторські фірми) можуть відмовити замовникам у наданні аудиторських послуг, якщо:

- клієнт відмовляється надати документи, які необхідні для ідентифікації;
- в аудитора є стійке переконання про фіктивність наданих документів для ідентифікації.

Висновки

На основі проведеного дослідження встановлено, що аудиторами (аудиторськими фірмами) обов'язково має здійснюватися ідентифікація клієнтів, їх класифікація з урахуванням критеріїв ризику та вивчення їхньої господарської діяльності на предмет наявності операцій, які викликають підозри щодо відмивання злочинних доходів. Застосовуючи підхід, заснований на оцінці ризиків, аудитор повинен своєчасно виявити ризики (небезпеки), які загрожують ефективній діяльності і призводять до додаткових втрат. Оцінка рівня ризиків (небезпек) має здійснюватися за допомогою визначеної системи критеріїв і ознак, а також шляхом здійснення відповідних заходів, спрямованих на їх зменшення або усунення.

Для ідентифікації і життя заходів із забезпечення спроможності аудиторам (аудиторським фірмам) потрібно виконувати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення, у тому числі щодо виявлення фінансових операцій, які мають сумнівний характер. При цьому аудитор (аудиторська фірма) має право на отримання передбаченої законодавством інформації, яка стосується ідентифікації цієї особи та її керівників, у органів державної влади, котрі здійснюють нагляд та/або контроль за діяльністю цієї юридичної особи, банків, інших юридичних осіб, а також на здійснення передбачених законодавством заходів щодо збору такої інформації з інших джерел. За результатами ідентифікації клієнта аудитори (аудиторські фірми) можуть відмовити замовникам у наданні аудиторських послуг.

1. Барановський О.І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання / О.І. Барановський. – Х. : Форт, 2003. – 472 с.
2. Вороніна Р.М. Упровадження політики «Знай свого клієнта» у банківську систему України / Р.М. Вороніна // Управління розвитком. – 2011. – № 5 (102). – С. 73–75.
3. Гарнага Є.В. Розробка комплексної програми дій для боротьби з шахрайством на підприємстві / Є.В. Гарнага // Ефективна економіка. – 2011. – № 8.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами та доповненнями).
5. Директива Європейського парламенту та Ради 2005/60/ЄС «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» від 26.10.2005 р.
6. Дослідження Європейської федерації бухгалтерів «Огляд європейського та національного законодавства на предмет запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму». – Липень 2009. – Режим доступу: <http://www.fee.be/publications>
7. Загородній А.Г. Управління ризиками аудиторської діяльності / А.Г. Загородній, Л.М. Пилипенко. – Львів : Вид-во «Національний університет «Львівська політехніка», 2008. – 128 с.
8. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 28.11.2002 № 249-IV (зі змінами та доповненнями).
9. Кочинев Ю.Ю. Оцінка аудиторського ризику: основи теорії / Ю.Ю. Кочинев // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – № 1. – С. 15–28.
10. Лист Департаменту регулювання державного фінансового контролю, аудиторської діяльності, бухгалтерського обліку та звітності Мінфіну Російської Федерації від 02.10.2013 р. № 07-02-05/40858.
11. Лист Міністерства фінансів України «Про постановку аудиторів та аудиторських фірм на облік у Держфінмоніторингу України» від 03.10.2012 р. № 31-08010-14-27/24033.
12. Мамишев А.В. Ризик-орієнтований підхід до виявлення аудиторськими фінансових шахрайств і злочинів із відмивання грошей / А.В. Мамишев // Фінанси України. – 2013. – № 4. – С. 80–88.
13. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. Рекомендації FATF. Затверджені Пленарним засіданням FATF 16 лютого 2012 року.
14. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» від 03.08.2010 р. № 126.
15. Наказ Мінфіну України «Про затвердження Порядку погодження із Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктами первинного фінансового моніторингу термінів подання запитуваної інформації» від 12.07.2013 р. № 641.
16. Наказ Мінфіну України «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України» від 22.03.2011 р. № 392.
17. Наказ Мінфіну України «Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надання повідомлення про його присвоєння» від 28.05.2013 р. № 560.
18. Посібник з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Принципи та процедури високого рівня. Затверджений на Пленарному засіданні FATF у червні 2007 року.
19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання державними органами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію клієнта» від 25.08.2010 р. № 746.
20. Чумакова І.Ю. Внутрішній аудит в Україні: організаційні засади створення в центральних органах виконавчої влади / І.Ю. Чумакова // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 95–109.
21. Action Task Force. – Access mode : <http://www.fatf-gafi.org>.

1. Baranovskyi O.I. Money “laundering”: the nature and ways to prevent. – Kh.: Fort, 2003. – 472 p. [in Ukrainian]
2. Voronin R.M. Implementation of “know your client” policy in the banking system of Ukraine // Development Management. – 2011. – № 5 (102). – P. 73–75. [in Ukrainian]
3. Garnaga E.V. Development of a comprehensive program of action to combat fraud in the enterprise // Efficient Economy. – 2011. – № 8. [in Ukrainian]
4. Commercial Code of Ukraine from 16.01.2003 № 436-IV (as amended). [in Ukrainian]
5. Directive of the European Parliament and of the Council 2005/60/EU “On prevention the usage of financial system for money laundering and terrorist financing” from 26.10.2005. [in Ukrainian]
6. Research of the European Federation of Accountants “Review of European and national legislation for prevention of money laundering and terrorist financing”. – July 2009. – Available at: <http://www.fee.be/publications> [in Ukrainian]
7. Zagorodnyy A.G., Pylypenko L.M. Risk management in audit activity. – Lviv: Publishing House “National University” Lviv Polytechnic”, 2008. – 128 p. [in Ukrainian]
8. Law of Ukraine “On prevention and counteraction to money legalization (laundering) and terrorist financing” from 28.11.2002 № 249-IV (as amended). [in Ukrainian]
9. Kochynev Y.Y. Audit risk assessment: fundamentals of theory // Audit and financial analysis. – 2009. – № 1. – P. 15–28. [in Russian]
10. Letter from the Department of regulation the state financial control, audit activities, accounting and reporting of the Ministry of Finance from 02.10.2013 № 07-02-05/40858. [in Ukrainian]
11. Letter from the Ministry of Finance of Ukraine “On registration the auditors and audit firms in the SCFM of Ukraine” from 03.10.2012 № 31-08010-14-27/24033. [in Ukrainian]
12. Mamyshv A.V. The risk-based approach for auditors to identify financial fraud and money laundering crimes // Finance of Ukraine. – 2013. – № 4. – P. 80–88. [in Ukrainian]
13. International standards for combating money laundering and financing of terrorism and proliferation of weapons of mass destruction. Recommendations of FATF. Approved by the FATF Plenary meeting on February 16, 2012. [in Ukrainian]
14. State Committee for Financial Monitoring of Ukraine “On Approval of risk criteria on money legalization (laundering) and financing of terrorism” from 03.08.2010, № 126. [in Ukrainian]
15. Order of the Ministry of Finance of Ukraine “On approval of coordination with the State Service for Financial Monitoring of Ukraine and reporting entities on deadlines for requested information” from 12.07.2013, № 641. [in Ukrainian]
16. Order of the Ministry of Finance of Ukraine “On Approval of Regulation on financial monitoring by entities of primary financial monitoring, where government regulation and oversight is performed by the Ministry of Finance of Ukraine” from 22.03.2011, № 392. [in Ukrainian]
17. Order of the Ministry of Finance of Ukraine “On approval of the Order to create the identifier of entities of primary financial monitoring and the notice of its assignment” from 28.05.2013, № 560. [in Ukrainian]
18. Handbook on the risk based approach in fighting against money laundering and terrorist financing. Principles and procedures of high level. Approved by the FATF Plenary in June 2007. [in Ukrainian]
19. Regulation of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Order to provide the public authorities on request of entities of primary financial monitoring the information on client identification” from 25.08.2010 № 746. [in Ukrainian]
20. Chumakova I.Y. Internal audit in Ukraine: organizational principles for establishment in central executive bodies // Finance of Ukraine. – 2011. – № 9. – P. 95–109. [in Ukrainian]
21. Action Task Force. – Access mode: <http://www.fatf-gafi.org> [in English]

Дата подання рукопису: 19.01.2014 р.